

Motion till riksdagen 2021/22:3984

av **Johan Pehrson m.fl. (L)**

Insatser mot terrorism och våldsbejakande extremism

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Centret mot våldsbejakande extremism överförs från Brottsförebyggande rådet till Polismyndigheten och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kunskap och vägledning för arbetet mot extremism när det överlappar annan brottslighet, i synnerhet organiserad brottslighet och hedersrelaterat våld och förtryck, och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om analys av hur den regionala samordningen mot radikaliserings kan stärkas och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om långsiktiga strukturer för stöd till enskilda som känner oro för att någon är på väg att radikaliseras, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpt demokrativillkor för bidragsgivning från såväl staten som kommuner och regioner och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om terrorismfinansiering via de ekonomiska trygghetssystemen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökade befogenheter för Skolinspektionen att dra in tillstånd för fristående skolor och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om lärarnas upplevda trygghet vad gäller undervisning om exempelvis antisemitism, homofobi eller rasism och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om höjda minimistraff för terroristbrott och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förberedelse till resa i terrorismsyfte och tillkännager detta för regeringen.

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om särskild straffskala för grova brott gällande finansiering av terrorismresor och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om bestämmelsen om olovlig kårverksamhet och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om brottsutredning i fråga om s.k. återvändare och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vapenlicenser för personer som tillhör våldsbejakande extremistiska miljöer, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förebyggande arbete på lokal nivå och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barn under 18 år till vårdnadshavare som rest utomlands för terrorverksamhet och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om europeiskt samarbete mot terrorism och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Den öppna demokratin måste värnas. Terrorismen är ett grundläggande hot mot demokratin, det öppna samhället och enskilda människors liv och trygghet. Det extremistiska våldet och terrorismen kan slå urskillningslöst, till exempel mot de människor som råkar befinna sig på en plats när våldshandlingen utförs, men det kan också vara riktat mot människor och grupper som utpekats som motståndare. Konstnärer, författare, journalister och opinionsbildare kan hotas och utsättas för brott för det de skriver, gör och säger. Judar, muslimer, hbtq-personer, människor med mörk hudfärg eller människor från andra länder kan vara måltavlor för det de är.

Drygt 2 000 personer bedöms enligt Säkerhetspolisen finnas inom den våldsbejakande islamistiska miljön. Ytterligare sammanlagt omkring 1 000 personer bedöms finnas inom den högerextremistiska respektive vänsterextremistiska miljön.

Den nazistiska rörelsen har vuxit i styrka och synlighet, och ett antal mord och grova våldsdåd kan knytas till denna miljö. I augusti 2020 presenterade Försvarshögskolan en rapport som visar att den svenska radikalnationalistiska miljön sprider ett narrativ som har potential att radikaliserar individer och inspirera till våldsdåd. Studien lyfter behovet att bredda synsättet på radikalnationalistiska miljöer, från att enbart fokusera på nationalistiska organisationer till att även studera olika konstellationer och nätverk inom alternativhögern.

Ökad uppmärksamhet bör också riktas mot problemet med så kallade ensamvargar, som visserligen kan drivas av politiska motiv men inte tillhör något fast nätverk. Under de senaste åren har antalet fall av terrorattentat och våldshandlingar som genomförts av ensamagerande gärningspersoner med ideologiska motiv ökat i västvärlden, konstaterar Säkerhetspolisen.

Arbetet mot terrorism är tätt sammanflätat med arbetet för att förebygga och motverka radikaliserar till våldsbejakande extremism. Den våldsbejakande extremismen hotar såväl demokratins institutioner som människors liv och frihet. Därför behövs

långsiktiga och uthålliga insatser, vad gäller både att förhindra och bekämpa brottsliga handlingar och att förebygga våldsbejakande extremism.

Liberalerna har under lång tid varit drivande för att öka samhällets motståndskraft mot den våldsbejakande extremismen. Det var ett liberalt statsråd som beställde de första nationella rapporterna om våldsbejakande extremism, som handlade om radikal islamism, vit makt-miljön och den autonoma miljön. Liberalerna medverkade till de två sexpartiöverenskommelser som gjordes under den förra mandatperioden, 2015 respektive 2017, angående det fortsatta arbetet mot terrorism. Vi välkomnar att det därmed finns en bred och blocköverskridande samsyn om många frågor, men det som ingår i överenskommelserna är inte tillräckligt för att skapa effektiva åtgärder mot terrorism och våldsbejakande extremism. Dessutom är det viktigt att regeringen genomför samtliga åtgärder i överenskommelsen.

Sverige var det europeiska land efter Belgien från vilket flest människor per capita reste för att strida för den islamistiska terrorrörelsen IS. Cirka 300 svenskar reste under de gångna till Syrien eller Irak för att ansluta sig till IS eller andra terrorgrupper eller för att ge stöd åt det terroristiska statsbygget. Ett antal av dem har dött, men många har återvänt medan andra är kvar i fångläger. Ett 40-tal av dessa utreds eller har utretts för krigsförbrytelser.

Ungefär hälften av IS-resenärerna bedöms ha återvänt. Det vore farligt att tro att de vänder hem därför att de har brutit med en extremistisk ideologi. Tvärtom kan det förutspås att många kommer att fortsätta arbeta på hemmaplan för att stötta terrorverksamhet och dra in fler. Sverige är ett av de länder i Europa som, i förhållande till sin befolkning, har varit en särskilt stor rekryteringsbas.

Personer som anslutit sig till IS har av egen fri vilja blivit medhjälpare till den brutalaste terroristorganisation som världen skådat i modern tid. IS förbrytelser har slagit sönder samhällen och skapat omätligt lidande, särskilt för de minoritetsgrupper som varit särskilda måltavlor för IS förföljelser. Sverige måste göra alla ansträngningar som står i vår makt för att den som varit delaktig i terrorbrott i IS namn utreds, åtalas och straffas. I enlighet med gängse rättsprinciper bör detta som huvudregel ske i det land där brottet begicks, men tar sig personen till Sverige måste rättsstatens alla medel användas för att personen lagförs. Det är vi skyldiga alla offer för IS förbrytelser.

I detta sammanhang bör det än en gång betonas att terrorism inte är något som kommer utifrån. Även om flera internationella terrorrörelser har förankring på svensk mark är våldsbejakande extremism och terrorism också en inhemsk företeelse.

Sverige måste förstärka sitt arbete på flera plan. Vi behöver fortsätta ett långvarigt arbete för att motverka radikaliserings till våldsbejakande rörelser, bedriva underrättelsearbete rörande dessa grupperingar och ingripa för att hindra ny terrorrelaterad brottslighet. Alla ansträngningar måste ske för att de som begått terrordåd utomlands ställs inför rätta. Rättsstatens principer ska upprätthållas.

Arbetet mot terrorism och radikaliserings till våldsbejakande extremism handlar inte bara om lagar. Ska vi effektivt få människor att vända extremismen ryggen och inte lockas in i den våldsbejakande spiralen måste lokalsamhället rustas. Så kan radikaliserings drivkrafter hållas tillbaka och demokratin värnas.

Arbetet mot våldsbejakande extremism

Den 1 januari 2018 inrättades ett permanent center mot våldsbejakande extremism vid Brottsförebyggande rådet, Brå. Liberalerna har länge velat ha en större långsiktighet i

arbetet, varför vi i sak välkomnar att verksamheten har permanentats. Vi påminner dock om att vi invände mot att denna verksamhet hamnar under en expertmyndighet med ansvar för forskning och statistik men utan koppling till det dagliga operativa arbetet. Brottsförebyggande rådet hade i sitt eget remissyttrande avvisat en sådan lösning. Vi står fast vid att den nationella stödfunktionen mot våldsbejakande extremism borde ligga under Polismyndigheten.

Sverige behöver arbeta långsiktigt för att bekämpa grogrunden för att unga radikaliseras. Enligt Säkerhetspolisens rapport om våldsbejakande islamistisk extremism tenderar våldsbejakande ideologiska miljöer framför allt att uppstå i områden med utbredd utanförskap. Det handlar inte minst om att vända utvecklingen i utsatta områden, där polisen beskrivit hur bland annat fundamentalister påverkar de boende.

Nästan hälften av Europas jihadister har varit involverade i någon form av kriminalitet, enligt en brittisk forskningsrapport. Svenska polisens operativa avdelning, Noa, skriver: ”Polisen ser en tydligare koppling än tidigare mellan organiserad brottslighet och brottslighet med politiska eller religiösa motiv, t.ex. bland individer kopplade till jihadistgrupper.” Vidare konstateras i en rapport från Institutet för framtidsstudier att kriminella och radikala jihadistiska miljöer ofta överlappar varandra.

Det är viktigt att samhällets samlade insatser mot extremism vägleds av kunskap om hur den våldsbejakande extremismen hänger ihop med annan typ av brottslighet. Det gäller dels både småbrottslighet och grov organiserad brottslighet, men också kopplingen till hedersrelaterat våld och förtryck. Därför vill Liberalerna att Centrum mot våldsbejakande extremism får i uppdrag att ta fram kunskap och vägledning för arbetet mot extremism när det överlappar annan brottslighet, i synnerhet organiserad brottslighet och hedersrelaterat våld och förtryck.

Trots ambitiösa satsningar brister det fortfarande i samordningen mellan olika insatser för att förebygga radikaliserings. Det är också alldeles för svårt att få hjälp. Vi anser att en ny funktion bör införas på regional nivå för att ta fram lägesbilder, göra riskbedömningar och samordna de insatser som kan behövas på grund av varnings-signaler som har fångats upp av olika samhällsaktörer: socialtjänst och skola, men också polis och säkerhetspolis. Med tanke på att känsliga personuppgifter hanteras är det naturligt att även denna regionala funktion ligger inom polisen. Det behövs en fördjupad analys av frågan om hur den regionala samordningen kan stärkas.

Detta arbete ska främst ske tillsammans med skolan och socialtjänsten i syfte att förebygga att fler radikaliseras, men inte minst för att förhindra ny rekrytering. Skolan, socialtjänsten och även andra aktörer kan tillsammans med lokal polis tidigt identifiera personer och direkt erbjuda dem råd och stöd för att inte fastna i miljöer där de radikaliseras.

Det är alltför svårt att få hjälp för enskilda som känner oro för att någon är på väg att radikaliseras. Regeringens bidrag till den nationella stödtelefon som drevs av först Röda Korset och sedan Rädda Barnen upphörde den 1 maj 2018. Telefonlinjen drevs vidare med Rädda Barnens egna medel fram till årsskiftet 2018/19, varefter den avvecklades för att återstarta först i mars 2020 och då med ny finansiering. Det är oroväckande att det från offentligt håll inte finns en större långsiktighet i stödet till anhöriga som är oroliga för att deras närstående radikaliseras.

Stoppa finansiering av extremistiska verksamheter

Sverige behöver göra mer för att förhindra finansiering av organisationer som motverkar demokratin och stödjer våldsbejakande extremism. Det har framkommit i en rad rapporter att verksamheter med nära kopplingar till våldsbejakande extremism erhållande omfattande resurser genom offentliga stöd. ”Genom statliga eller kommunala bidrag får skolverksamheten ta del av miljontals kronor i offentliga medel vilket på sikt kan bidra till ytterligare radikaliserings och tillväxt i extremistmiljöerna”, skriver Säkerhetspolisen. Såväl vänster- som högerextremister och islamister har använt sig av bidrag, men just nu är problemet störst i den våldsbejakande islamistiska miljön, enligt Säpo.

Staten har betalat ut omkring en miljard skattekronor till organisationer och bolag med utpekade extrema islamister i ledningen under de senaste fem åren, visar en kartläggning av nyhetsbyrån Siren. Totalt handlar det om drygt 50 bolag och organisationer som gjort affärer med stat och kommuner sedan 2015, enligt granskningen.

Bidrag ska aldrig ges till verksamheter eller organisationer som motverkar demokratin genom att till exempel sprida hat eller våldsbejakande budskap eller kränka de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna. Utan ett demokratikriterium kommer stat och kommuner att främja parallella samhällen där radikaliserings sprids och kvinnor och minoriteter förtrycks.

Demokrativillkorsutredningen har lämnat förslag på att införa demokrativillkor för statliga bidrag (SOU 2019:35). Under beredningen av betänkandet konstaterades ett behov av att analysera frågor om personuppgiftsbehandling och sekretess i ärenden om stöd till det civila samhället. Detta har nu utretts i en särskild utredning, som i september 2021 lämnade sitt betänkande (SOU 2021:66). Liberalerna förväntar sig nu att regeringen utan dröjsmål lägger fram förslag till lagstiftning.

Cirka 40 statliga myndigheter fördelar ungefär 14 miljarder kronor i bidrag till civilsamhället. Samtidigt fördelar kommuner och regioner ytterligare sex miljarder kronor om året till civilsamhället. Ändå hade utredningen inte till uppdrag att föreslå demokrativillkor för kommuner och regioner, även om utredningen ser att det finns ett värde av att man utvecklar sådana villkor. Säkerhetspolisen gör bedömningen ”att ett relativt stort antal organisationer med kopplingar till extremistmiljöer mottar offentliga medel genom såväl statliga som kommunala bidrag”. I likhet med Säkerhetspolisen menar vi att ett demokrativillkor även bör införas för regionala och kommunala bidrag. Ett särskilt uppdrag bör även ges till Centrum mot våldsbejakande extremism att granska offentlig bidragsgivning samt att stödja myndigheter, kommuner och regioner i granskningen av organisationer som söker bidrag.

Det är inte bara inom ramen för föreningsbidrag som extremister utnyttjar offentliga medel. Det gäller även statliga ersättningar till individer som är aktiva inom våldsbejakande extremistiska organisationer. En utredning om resande för att strida för terrorgruppen IS beställd av Finansinspektionen konstaterar: ”Det som är synnerligen utmärkande för den svenska profilen av resande är att nästan samtliga 300 individer uppburit någon form av statliga bidrag. Mest vanligt förekommande är bidrag som kommer från Försäkringskassan så som bostadsbidrag, barnbidrag, underhållsstöd och föräldrapenning. Andra former av statliga bidrag som t.ex. socialförsäkringsbidrag förekommer också men i mindre omfattning.” Liberalerna delar rapportens slutsatser om att det behövs mer informationsdelning mellan myndigheter om misstänkta individer och aktiviteter för att skapa förutsättningar att utreda utbetalning av bidragsstöd, studielån etc. samt kunskapsuppbyggande åtgärder avseende terrorgruppers användning av social media och informella betalningsmetoder. Detta berörs även längre fram i denna motion.

Skolans roll

Liberalerna anser att Skolinspektionen ska få skarpare verktyg att återkalla tillstånd. Extremister ska inte få bedriva skolor med offentliga medel. Liberalerna anser att skollagen behöver kompletteras med utökade bestämmelser om återkallelsegrunder som Skolinspektionen kan använda mot skolor som har kopplingar till extremism. Sådana återkallelsegrunder handlar inte bara om kunskapsinnehållet i undervisningen eller ekonomiska aspekter, utan även om skolan motverkar demokratiska värderingar som jämställdhet.

Lärare som genom hot eller påtryckningar hindras eller skräms från att diskutera känsliga ämnen med elever får aldrig tolereras. Om elever eller vuxna i elevernas omgivning hotar eller skrämmar lärare som tar upp känsliga ämnen måste skolledning och huvudmän agera kraftfullt, inte minst genom att koppla rättsvårdande myndigheter. Det har uppmärksammats fall där lärare som tar upp Förintelsen eller hbtq-frågor hotas av elever. Ett allvarligt problem är att det i dag saknas kunskap om vissa ämnen inte tas upp i undervisningen av trygghets- eller säkerhetsskäl. Alla lärare ska kunna känna sig trygga att undervisa om alla delar av läroplanen. Liberalerna vill ge Skolinspektionen särskilda medel för att kartlägga lärarnas upplevda trygghet vad gäller undervisning om exempelvis antisemitism, homofobi eller rasism. I de fall det uppdagas att lärare känner sig otrygga eller rent av undviker vissa ämnen i undervisningen, ska skolan erbjudas särskilt och konkret stöd från skolmyndigheterna.

Sverige ska inte vara en fristad för terrorism

Under det senaste årtiondet har den straffrättsliga lagstiftningen mot olika former av terroristverksamhet delvis skärpts och luckor har täppts till. Bland annat har det införts ett särskilt straffansvar för den som tar emot utbildning avseende bl.a. terroristbrott, eller som reser eller påbörjar en resa till ett annat land om avsikten är att begå eller förbereda eller att ge eller ta emot utbildning avseende bl.a. terroristbrott. Likaså har lagändringar trätt i kraft som innebär en utvidgning av straffansvaret för till exempel terrorismutbildning, terrorismresor och terrorismfinansiering. Sedan den 1 mars 2020 gäller också straffansvar för den som har vissa former av samröre med en terroristorganisation om gärningen är ägnad att främja, stärka eller understödja terroristorganisationen.

Liberalerna har även förespråkat att deltagande även i icke stridsrelaterade stödverksamheter till terroristverksamhet kriminaliseras. Frågan har utretts av 2020 års grundlagskommitté, som i sitt delbetänkande (SOU 2021:15) föreslår en begränsning av föreningsfriheten gällande sammanslutningar som ägnar sig åt terrorism, något som Liberalerna i kommittén ställt sig bakom. Liberalerna förväntar sig att regeringen nu utan onödig tidsutdräkt lägger ett färdigberett förslag på riksdagens bord.

I sammanhanget kan nämnas att terroristbrottsutredningen har arbetat med en samlad översyn av den straffrättsliga lagstiftningen mot terrorism. Utredningen presenterade sitt betänkande under hösten 2019 (SOU 2019:49). I betänkandet föreslås att den nuvarande lagstiftningen på området upphävs och ersätts av en ny uppdaterad terroristbrottslag, något som dock hittills inte har lett till lagstiftning.

Säkerhetspolisen konstaterar i sitt remissyrkande till utredningen om en ny terroristbrottslag: ”Vid en jämförelse med övriga europeiska länder har Sverige, även med hänsyn tagen till föreliggande lag, relativt låga straffsatser för terrorismbrottslighet,

vilket medför en påtaglig risk att Sverige kan komma att ses som en fristad för våldsbejakande extremister.” Liberalerna menar att det bör övervägas ytterligare straffskärpningar vad gäller terroristbrott, exempelvis att höja minimistrafpen för även brott av normalgraden.

Vid sidan av dessa lagändringar behövs även ny lagstiftning för att göra det möjligt att tidigare gå in och förhindra en terrorresa. Om exempelvis en person aktivt insamlar information, hyllar terrororganisationer på sociala medier och planerar en resa i riktning mot ett konfliktområde med utrustning som är avsedd för en stridssituation borde rättsväsendet kunna ingripa.

Ändå är förberedelse till en resa i terrorismsyfte fortfarande inte kriminaliserat. Det är en lucka i lagstiftningen som bör täppas till. Även om bevisföringen är mer komplicerad vad gäller förberedelse till brott är det samtidigt angeläget att kriminaliseringen fyller sitt avsedda syfte att förhindra resor i terrorismsyfte.

I och för sig är det sant att den tidiga fullbordanspunkten för själva brottet gör att en kriminalisering i förfäktet skulle träffa förhållandevis få situationer, men i de situationerna skulle den dock vara av stor betydelse. Särskilt gäller detta möjligheten att tillfälligt dra in passet för en person som misstänks för ett brott. Om även förberedelse till terrorresor kriminaliseras kan passet eller motsvarande resehandling tillfälligt återkallas för den brottsmisstänkte och en resa därmed hindras i ett tidigare stadium.

Straffbestämmelsen för finansiering av en terrorismresa behöver skärpas. Enligt gällande lag gäller för finansiering av en resa samma straffskala som för själva resan, det vill säga fängelse i högst två år. Detta förbiser dock att kriminaliseringen av resan riktar sig mot en enskild persons resa, medan finansieringen däremot kan syfta till att möjliggöra resor för fler personer. När det handlar om finansiering i en större skala eller en systematisk form av terrorismresor behöver straffskalan ligga betydligt högre. Det är därför rimligt att även resefinansieringsbrottet har en särskild straffskala för grova brott på fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Detta gör att straffskalan för grova fall av finansiering av terrorismresor harmoniseras med straffskalan för andra grova fall av finansiering av terroristverksamhet.

Under förra riksdagsåret riktade riksdagen ett antal tillkännagivanden till regeringen om det fortsatta arbetet mot terrorism. Bland annat yrkade riksdagen på att regeringen skulle tillsätta en ny utredning som får i uppdrag att föreslå skärpningar av straffen för terroristbrott (bet. 2020/21:JuU29). Liberalerna förväntar sig att regeringen nu utan onödigt dröjsmål tillsätter den av riksdagen beställda utredningen.

Utredningen om stärkta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism har i maj 2021 lämnat sitt betänkande (SOU 2021:42), som nyligen har remissbehandlats. Det är positivt att det där framläggs förslag till ökad informationsdelning och underrättelseskyldighet i fall där penningtvätt eller finansiering av terrorism kan misstänkas, men denna utredning har däremot inte haft den straffrättsliga regleringen av terrorismfinansiering på sitt bord.

Bland åtgärderna för att underlätta lagföring av organisering av terrorverksamhet på svensk mark bör även en översyn göras av bestämmelsen om olovlig kårverksamhet. Bestämmelsen är gammal och straffskalan är låg. En analys bör göras av behovet av att modernisera lagstiftningen.

När nu många som har deltagit i IS eller andra terrorgruppers verksamhet har återvänt till Sverige är det av största vikt att samtliga utreds för brott. Om bevisläget eller andra omständigheter inte gör det möjligt att inleda en förundersökning kan detta inte ske, men utgångspunkten måste vara att rättssamhället gör sitt yttersta för att alla som

har begått terroristbrott ska ställas till svars och lagföras i enlighet med rättsstatens principer.

För att Säkerhetspolisen ska kunna fullgöra sitt uppdrag att förebygga och förhindra terrorhandlingar är underrättelser från signalspaning avseende utländska förhållanden av stor betydelse. Liberalerna har därför medverkat till en lagändring som innebär att Säkerhetspolisen och Nationella operativa avdelningen i Polismyndigheten kan bestämma inriktningen av signalspaning och ta emot underrättelser med inhämtade uppgifter även om det pågår en förundersökning. Den nya lagen, som trädde i kraft den 1 augusti 2019, tydliggör samtidigt att dessa underrättelser inte får användas i en förundersökning.

Högsta förvaltningsdomstolen har nyligen avgjort ett ärende där en medlem i en nazistisk organisation getts rätten att behålla sitt vapentillstånd. Detta visar att vapenlagstiftningen i denna del behöver ses över. Det är orimligt att staten genom utdelande av vapenlicenser bidrar till att personer som aktivt ansluter sig till våldsbejakande och våldsutövande extremistmiljöer beväpnar sig.

Informationsutbyte och samverkan

Informationsutbyte och samverkan mellan myndigheter, samt mellan myndigheter och kommunsektorn är grundläggande för att arbeta mot terrorism och våldsbejakande extremism. Under förra riksdagsåret tillkännagav riksdagen till regeringen att Polismyndigheten, Kronofogdemyndigheten och Tullverket skulle ges i uppdrag att samverka och genomföra gemensamma kontroller för att bekämpa terrorism (bet. 2020/21:JuU29). Liberalerna förväntar sig att regeringen nu utan onödigt dröjsmål verkställer riksdagens önskemål.

De underrättelser som polisen får av Säkerhetspolisen behöver komma vidare till lokal nivå. Den information och de lägesbilder som är lämpliga att lämna vidare till den lokala polisen, skolan och socialtjänsten når i dag inte fram. Det innebär problem eftersom detta är samhällsfunktioner som oftast är först med att upptäcka en lokal problematik.

Liberalerna har länge arbetat för ändrade bestämmelser för så kallad informationsdelning och välkomnar att det sedan den 1 augusti 2020 gäller ny lagstiftning. Enligt de nya reglerna ges Polismyndigheten förenklade och utökade möjligheter att lämna ut uppgifter till den kommunala socialtjänsten i syfte att förebygga terroristbrottslighet. Myndigheter inom socialtjänsten får i sin tur utökade möjligheter att dela med sig av uppgifter till Polismyndigheten och Säkerhetspolisen. Utlämnande ska i större utsträckning kunna ske vid misstankar om att terroristbrottslighet har begåtts men också när det krävs för att förebygga sådan brottslighet.

För att det förebyggande arbetet på kommunal nivå ska vara effektivt och framgångsrikt krävs att alla aktörer på lokal nivå samverkar och bidrar till framtagandet av en lokal problembild. Det innebär bland annat att kommunerna, som har en särskilt viktig roll i det förebyggande arbetet, behöver skaffa sig en egen lägesbild och identifiera de åtgärder som behöver vidtas mot bakgrund av denna. Det informationsutbyte som nu blir möjligt behöver följas upp genom en översyn av arbetssätt så att till exempel kommunens lokala samordnare blir delaktiga i samarbetet med Säkerhetspolisen och polisen på ett effektivt sätt. Detta gäller när det handlar om både personer som är på väg att ansluta sig till terrorgrupper och personer som är återvändare från terrorverksamhet utomlands.

Barn till vårdnadshavare som har rest utomlands för terrorverksamhet

En särskild fråga av stor betydelse är hur Sverige ska agera gentemot de barn med svenskt medborgarskap eller permanent uppehållstillstånd i Sverige vars vårdnadshavare har rest för att ansluta sig till en terrororganisation. Flertalet av dessa barn är själva födda i Sverige och har förts utomlands av sina föräldrar, men det finns också barn som har fötts på plats i t.ex. ett IS-kontrollerat område i Syrien eller Irak. Efter IS-kalifatets fall har många av dem vistats länge i läger för IS-anhängare, ofta under svåra förhållanden.

I den mån så ännu inte skett behöver Sverige medverka till att fastställa barnens identiteter, relationer till Sverige och eventuella medborgarskap, i samverkan med andra EU-länder eller FN, på plats där så är konsulärt möjligt eller annars i närområdet. I vissa fall kan de barn som har fötts i Syrien ha vårdnadshavare som kommer ifrån olika länder. I andra fall kan den ena vårdnadshavaren som har haft en koppling till Sverige ha avlidit och den andra vårdnadshavaren kan ha en koppling till ett annat land. Detta bör också redas ut.

De barn som det handlar om befinner sig på en annan stats territorium där det landets lag gäller. Vad gäller de barn som visar sig ha sin starkaste koppling till Sverige bör svenska företrädare medverka till att de kan komma till Sverige så snart det kan ske på ett säkert och konsulärt fungerande sätt.

Utmaningarna för de kommuner som tar emot dessa återvändande barn är stora. Centrum mot våldsbejakande extremism har ett viktigt ansvar att hjälpa till att förbereda kommunerna. Det handlar om individer som har hög sannolikhet för att vara såväl traumatiserade som radikaliserade.

I de fall barnet eller barnen kommer hem utan myndigheters inblandning så är ändå utredningen inledd och det eller de kan omedelbart omhändertas vid ankomst till Sverige. Socialnämnden får besluta om omedelbart omhändertagande om det är sannolikt att den unge behöver beredas vård och rättens beslut inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen kan försvåras eller vidare åtgärder hindras (6 § LVU).

En utredning ska även inledas i de fall då en minderårig på eget bevåg har åkt för att ansluta sig till en terrororganisation. I de fall då barnet/den unge på eget bevåg har anslutit sig till en terrororganisation ska barnet/den unge självklart även utredas för brottsmisstankar.

I de fall då en vårdnadshavare har anslutit sig till en terrororganisation och tagit med sig barnet/barnen men där det finns en vårdnadshavare kvar i Sverige som inte har samröre med någon terrororganisation måste vårdnadsfrågan utredas av familjerätten. Detta sker vid sidan av processen kring barnets faktiska situation och behov.

Det är av största vikt att de barn som återvänder skyndsamt får tillgång till kris- och traumabehandling. Det är även nödvändigt att bedöma risken för att även barnen har radikaliserats och vilka insatser som krävs för avradikalisering.

Stöd och handledning måste även ges till de familjehem och institutioner där barn/unga placeras. Detta gäller även för personal inom förskola och skola, liksom för personal inom socialtjänsten och hälso- och sjukvård.

En riskfaktor är att de handläggare inom socialtjänsten och de politiker i socialnämnderna som ansvarar för att fatta beslut om ett omhändertagande kan uppleva rädsla att fatta dessa beslut. Det har skett i andra ärenden som rör t.ex. omhändertagande av barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck likväl som i ärenden som rör omhänder-

tagande av barn till vårdnadshavare som är kriminella. Därför måste det göras en tydlig säkerhetsplanering för ansvariga beslutsfattare.

Europeiskt samarbete

Det är av största vikt att Sverige deltar aktivt för att stärka det europeiska samarbetet för att förebygga, förhindra och lagföra terrorism. Detta handlar både om att bygga ut de institutionella strukturerna för EU:s polisiära samarbete och åklagarsamarbete mot grov och gränsöverskridande brottslighet, och om att på nationell nivå hämta hem goda exempel från andra länder. Detta gäller både det förebyggande arbetet, där det är viktigt att lära av framgångsrika arbeten för att lokalt motverka radikaliserings- och värvning till våldsbejakande rörelser, och underrättelse- och lagföringsverksamheten. Ett aktuellt exempel på detta är den nya förordningen om åtgärder mot spridning av terrorisminnehåll på internet (Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/784 av den 29 april 2021 om åtgärder mot spridning av terrorisminnehåll online). Förordningen, som börjar gälla den 7 juni 2022, innebär bland annat en möjlighet för behöriga myndigheter i medlemsstaterna att utfärda avlägsnandeorder mot värdtjänstleverantörer. Tillämpningen av förordningen ska inte påverka de grundläggande principer som rör yttrande- och informationsfrihet, inbegripet mediernas frihet och mångfald. Det senare innebär bland annat att material inte ska anses vara terrorisminnehåll om det sprids till allmänheten i utbildningssyfte, journalistiskt syfte, konstnärligt syfte, forskningssyfte eller i syfte att förhindra eller bekämpa terrorism. Det omfattar inte heller material som ger uttryck för polemiska eller kontroversiella åsikter inom ramen för den offentliga debatten. En särskild utredare arbetar nu med de organisatoriska och juridiska konsekvenserna för svensk del av den nya förordningen (dir. 2021:24) och har i oktober 2021 lämnat ett delbetänkande (SOU 2021:76).

I arbetet mot terrorism och våldsbejakande extremism har Europol en viktig roll. Ett av de projekt som Europol driver handlar om att motverka värvning till eller uppbyggnad till stöd för terroristverksamhet via sociala medier. Genom vår avgift till Europol bidrar Sverige till finansiering av detta projekt, men det är viktigt att också operativt delta i satsningen mot bakgrund av de problem som Sverige har med resande radikaliserade ungdomar och vikten av att aktivt bidra i arbetet mot terrorism. Även inom ramen för det starka svenska grundlagsskyddet för yttrandefriheten – som inte ska rubbas – torde det finnas goda möjligheter att delta operativt i europeiska insatser för att kartlägga och motverka terrororganisationers rekrytering via nätet. Liberalernas övergripande förslag för att stärka det europeiska brottsbekämpande samarbetet utvecklas i vår rättspolitiska motion.

Johan Pehrson (L)

Maria Nilsson (L)

Gulan Avci (L)

Mats Persson (L)

Lina Nordquist (L)

Christer Nylander (L)

Allan Widman (L)

Tina Acketoft (L)